

انگیزه های ترکیه در عادی سازی روابط با روسیه

فرزاد رضائی بونش

پژوهشگر و کارشناس مسائل منطقه ای

مرکز بین المللی مطالعات صلح

واژگان کلیدی: انگیزه های ترکیه، عادی سازی روابط با روسیه، روابط ترکیه با روسیه، روابط مسکو و آنکارا

پس از گذشت حدود هفت ماه از قطع نسبی روابط ترکیه و روسیه در پی سرنگونی هواپیمای جنگنده روسی اردوغان با ارسال نامه ای دوپهلوی ضمن ابراز همدردی با خانواده خلبان کشته شده روسی از اتفاق رخ داده ابراز تاسف کرده و خواستار بهبود رابطه با روسیه شد. در همین راستا مولود چاوش اوغلو، وزیر امور خارجه ترکیه با سرگی لاورف، همتای روس خود در حاشیه اجلاس سازمان همکاری اقتصادی دریای سیاه در سوچی روسیه دیدار و گفتگو کردند و پس از حادثه فرودگاه آتاتورک استانبول، نیز اردوغان با پوتین تماس تلفنی برقرار کرد تا گام بعدی آب شدن چالشهای روابط با روسیه را بردارد. نوشتار زیر در همین راستا به انگیزه های ترکیه در عادی سازی روابط با روسیه پرداخته است.

انگیزه های داخلی و سیاسی:

هر چند میانجیگری های رهبران آذربایجان و قزاقستان در این حوزه تاثیر گذار بود، اما نقش اصلی را توجه و انگیزه های گوناگون رهبران کنونی ترکیه ایفا کرد. در واقع بینالی یلدریم نخست وزیر جدید در نخستین روز سخنانی خود در مقام کرسی نخست وزیری (به ضرورت حل چالش رابطه با روسیه) اشاره و چراغ روابط را روشن کرد. در ماه های گذشته نیز ترکیه به این مسله توجه کرده بود که باید تغییراتی نوین را در عرصه خارجی انجام دهد و با کنار رفتن اوغلو بینالی یلدریم رویکردهایی نوین چون دوری از داعش، حرکت به سوی روسیه و اسرائیل را مد نظر قرار دهد. چنانچه روابط این کشور با اسرائیل نیز از وضعیت پیشین رها و دوطرف سندی را امضا کردند که از سوی کابینه های دوطرف مورد تصویب قرار گرفت. گذشته از این هراس های داخلی دولت ترکیه چون افزایش تهدیدهای امنیتی داخلی، چالش موضوع پناهندگان با اتحادیه اروپا، نیاز به تغییر قانون اساسی و برقراری نظام ریاستی، بازگردان آرامش به کشور و از دست ندادن موفقیت های

دوران نخست وزیریش و پیشگیری از کاهش محبوبیت رهبران و حزب ، فشارهایی از پایین و بدنه حزب بر حزب عدالت و توسعه و اردوغان ، جلوگیری از احتمال بازگشت مجدد ارتش به حوزه سیاسی و... موجب شد دولت ترکیه در شرایط نوین در کنار توجه به تغییراتی در صحنه داخلی تلاش کند از دامنه تنش در حوزه بیرونی بکاهد تا اثرات و پیامدهای تنش در حوزه بیرونی به درون کشیده نشود. در نگاه کنونی مقامات آنکارا روسیه (بویژه در نوع نگاه مسکو به کردها) می تواند تهدیدی برای امنیت و تمامیت ارضی ترکیه به شمار رود لذا ترکیه که از نظر داخلی با چالش های قومی کردی مواجه هست نیازمند همکاری و خنثی ساختن تحریکات احتمالی روسیه در مناطق کردنشین ترکیه و همکاری این کشور با آنکارا در راستای مبارزه با گروه های جدایی طلب کرد دارد. بنابراین این امر انگیزه مهمی در توجه به کاهش تنش با روسیه بوده است.

هراس های اقتصادی و کاهش روابط اقتصادی:

هر چند حجم تجاری بین روسیه و ترکیه در نخستین سال های 2000 میلادی به 5 میلیارد دلار نمی رسید، اما با گسترش روابط قرار بود ظرفیت این حجم تجاری را تا سطح 100 میلیارد دلار افزایش دهند و در سایه بخش انرژی سرمایه گذاری ، گردشگری و ساخت و ساز و... همکاری هایی رخ داد و شورای عالی همکاری بین دو کشور تشکیل شد، در این بین با توجه به پیامدهای منفی کاهش روابط در حوزه اقتصادی و منع واردات کالا از ترکیه به روسیه یا عبور کالای ترکیه و یا صادرات آن به دیگر کشورهای آسیای میانه ضربه مهلکی بر اقتصاد این کشور وارد کرد و کاهش گسترده سفر گردشگران روس به ترکیه (در شرایطی که گردشگری از منابع اصلی در آمد ترکیه) است و 3.5 میلیون گردشگر روس به ترکیه در کنار کاهش گسترده حجم تجارت چمدانی سالانه بین 8 تا 11.5 میلیارد دلار و ممنوعیت ورود برخی کالاهای کشاورزی از ترکیه به روسیه ضربه ای مهم به اقتصاد در ترکیه زد. در این شرایط بحران در روابط ترکیه و روسیه بر وضعیت میلیون ها نفر در ترکیه تاثیر گذاشت. در این حال ترکیه کنونی در نظر دارد با توجه به مکمل بودن اقتصاد دو کشور حل اختلافات میان دو کشور را به سود اقتصاد و نجات صنعت و گردشگری ترکیه است. در همین راستا لغو تمامی محدودیت های ایجاد شده در روابط با ترکیه و شمار زیادی از میزان توریست های روس (حدود یک پنجم کل توریست ها) می تواند تاحدی آب رفته منافع اقتصادی را جوی بازگرداند. گذشته از این آنکارا در راستای سیاست تنوع سازی منابع انرژی خود، به نفت و گاز وارداتی از کشور روسیه وابسته است و در راستای سیاست تبدیل به هاب انرژی در منطقه نیز ناگزیر به عادی سازی روابط خود با روسیه است.

انگیزه های منطقه ای و حوزه های همکاری ترکیه و روسیه

در واقع روسیه و ترکیه اشتراک های سیاسی، امنیتی و فرهنگی بسیاری با هم دارند به گونه ای که این اشتراک ها، روابط در سطح بالا را گریز ناپذیر می کند. اکنون نیز از نگاه آنکارا باتوجه به اختلاف نظر هایی مانند بحران سوریه، خاورمیانه و همچنین مسائل قفقاز، می توان حوزه های همکاری را از حوزه های رقابت تفکیک کرد. در این بین با توجه به سیاست های مسکو در قبال قبرس، استقرار سیستم سپر دفاع موشکی ناتو در خاک ترکیه، سیاست های کنار گذاشتن روسیه از مبادلات انرژی و کاستن از نقش ژئواکونومیک مسکو، همگرایی با غرب و بازیگران عربی و... همگی می تواند ترکیه را بیشتر در مقابل روسیه قرار دهد. همچنین هر دو کشور از اعضای گروه کشورهای بیست، سازمان همکاریهای اقتصادی دریای سیاه بوده و در قفقاز شمالی و جنوبی، آسیای مرکزی، دریای سیاه و بالکان در کنار رقابت مجبور به همکاری می باشند. در چنین شرایطی علی رغم چالش های موجود و رقابت های پیدا و پنهان ترکیه با درک واقعیات به بازتعریف منافع خود و کاهش تنش پرداخته است.

در بعد دیگری به نظر میرسد ترک ها احساس می کنند دستاورد قابل اتکا و قابل توجهی در بحران سوریه نداشته و تخریب روابط با روسیه، ایجاد ناامنی، افزایش تروریسم و مشکلات دیگر پیامد این امر بوده است. همچنین حمله به فرودگاه آتاتورک در استانبول و هفتمین حادثه تروریستی طی سال جاری هم بخشی از این روند بود. در بعد دیگری در ماه های گذشته ناخرسندی عربستان از همکاریهای اخیر ترکیه با نیروهای ائتلاف آمریکا و نیروهای دموکراتیک کرد و عرب سوری مخالف بشار اسد علیه داعش و برخی تغییرات نوین بازیگران داخلی خارجی صحنه سوریه ترکیه را وادار کرد که تنها در زمین غرب و بازیگران عربی بازی نکند و لذا آنکارا حتی در سوریه نیز دیدارهای پنهانی با اسد انجام داد. بنابراین تجدیدنظر در سیاست های منطقه ای و اصلاحات در سیاست امنیتی و منطقه ای ترکیه مد نظر است و عادی سازی روابط با مسکو به عنوان بازیگر مهم در این حوزه میتواند به ترکیه یاری رساند. چنانچه تحولات جاری می تواند در چهارچوب عادی شدن روابط بین ترکیه و روسیه به همکاری و مذاکره در بحران سوریه و مبارزه با تروریسم کمک کند و به بهبود روابط در سایر حوزه ها هم کمک کند.

گذشته از این به نظر میرسد رهبران کنونی بر این باورند که ارتباط همزمان با روسیه و اسرائیل موجب بازگشت توازن قدرت به منطقه و فرصتی برای طرح تازه سیاست خاورمیانه ای فراهم کند. در این میان همکاری ترکیه و روسیه در جهت نیاز متقابل و منافع مشترک و همراه با عقل ابزاری و غیر ایدئولوژیک و تکیه بر منافع اقتصادی میتواند بازارهای مناسب را گشوده و به فرصت های نوین توسعه روابط روزافزون گذشته منجر گردد.

